

‘ANTİK’ KENTLE YAŞAMAK: BİR MEDRESENİN GÖLGESİNDE

Burak SÖNMEZ¹ ve Bilge HÜRMÜZLÜ²

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Arkeoloji Bölümü, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye

² Prof. Dr., Arkeoloji Bölümü, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, Türkiye

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi: 29.09.2025

Kabul Tarihi: 26.11.2025

Yayın Tarihi: 05.01.2026

Araştırma Makalesi

Öz – Çalışma, Isparta ili Atabey ilçesi’nde yer alan Seleukeia Sidera ve Agrae Antik Kentleri’nin çevresinde yaşayan halkın antik kalıntılarla olan ilişkisini inceleyen bir projenin verilerinin değerlendirildiği bir ön rapor niteliğindedir. Araştırma kapsamında Atabey ilçe merkezi, Bayat köyü ve Kuleönü beldesi’nde yaşayan 33-90 yaş aralığında 37 kişiyle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yerel halkın antik kalıntılara dair bakış açısı, bu kalıntılarla olan fiziksel ve kültürel teması ile bunlara yükledikleri anlamlar araştırılmaya çalışılmıştır. Özellikle devşirme malzeme kullanımı ve bu nesnelerin halk belleğindeki yeri önemli ipuçları sunmuştur. Proje sürecinde kaynak kişilere antik kentler ve kalıntılar ile çevrelerinde bulunan devşirme malzemeler üzerine düşüncelerini ve yaklaşımlarını ölçmek üzere tasarlanmış 17 açık uçlu soru yöneltilmiştir. Sorular kaynak kişilerin sosyo-kültürel yapılarını ölçmek üzere tasarlanmış kişisel soruların yanı sıra, yakın çevrelerinde bulunan antik kalıntılarla çocukluklarından itibaren süregelen ilişkilerini anlamak amacıyla tasarlanmıştır. Son sorular ise yakın çevrelerinde bulunan devşirme malzemeler konusundaki farkındalıklarını ve bu kalıntıları nasıl anlamlandırdıklarını ölçmeyi amaçlar.

Ertokuş Medresesi ‘antika’ taşlarının yerel halk tarafından anlamlandırılması bakımından ilk kez bu çalışmada ele alınmıştır. Ertokuş Medresesi, Türkiye Selçuklu mimarisinin bölgedeki nadir örneklerinden biridir. Medrese, plan özellikleri ve süsleme unsurlarıyla dikdörtgen planlı yapı şeklinde olup doğu-batı yönünde inşa edilerek kapalı tip medreseler grubuna girmektedir. Yapı, Atabey ilçesi’nin bugün hâlâ taşıdığı tarihi ve kültürel mirasın merkezinde yer almakta ve bölgedeki halkın belleğinde de önemli bir yer tutmaktadır. Yapının duvarları, yakın çevrede yer alan Seleukeia Sidera ya da Agrae Antik Kenti’nden taşınan devşirme malzeme kullanılarak inşa edilmiş olmalıdır. Antik Dönem taşlarının devşirme malzeme olarak kullanıldığı bu medresenin halkın gözünde ve kent kültürel belleğinde kutsal bir anlam taşıdığı anlaşılmaktadır. Medreseye dair anlatılan efsaneler, halkın kalıntılar ile olan ilişkisini çeşitli efsaneler ile anlamlandırma çabası olarak değerlendirilmektedir. Elde edilen verilere göre, yerel halkın kültürel miras ile olan ilişkisinin yüzeysel farkındalığın ötesinde olduğunu ve kalıntıların, günlük yaşamla gelenek-görenekler ile bütünleşerek yeni anlamlar kazandığını ortaya koymaktadır².

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Antik Dönem, Devşirme Malzeme, Seleukeia Sidera, Agrae

¹ buraksonmez@sdu.edu.tr (Sorumlu Yazar/Corresponding Author), ORCID: 0000-0002-2062-3913

² Çalışma, 02.02.2023-06.10.2023 tarihleri arasında Seleukeia Sidera Antik kenti kazı çalışmaları kapsamında gerçekleştirilen Sözlü Tarih ve Somut Olmayan kültürel Miras çalışmaları kapsamında yürütülmüştür. Bu başlangıç projesi Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından “STK-2023-9000 ‘Antika’ Kent Yapı Kaleler ile Yaşamak: Atabey İlçesi Örneği” projesi ile desteklenmiştir. Kendilerine ve kaynak kişi olarak görüşlerine başvurduğumuz katılımcılara teşekkür ederiz. Ayrıca Mesut ARSLAN ve Mustafa SARIŞAHİN olmak üzere Seleukeia Sidera kazı ekibine teşekkür ederiz.

LIVING WITH THE 'ANCIENT' CITY: UNDER THE SHADOW OF A MADRASA

¹ Assist. Prof. Dr., Department of Archeology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Süleyman Demirel University, Isparta, Türkiye.

² Prof. Dr., Department of Archeology, Faculty of Humanities and Social Sciences, Süleyman Demirel University, Isparta, Türkiye.

Abstract – This preliminary report evaluates the data collected from the project examining the connection between people living around the ancient cities of Seleukeia Sidera and Agrae, located in the Atabey district of Isparta province, and the ancient ruins. As part of the research, 37 people aged 33–90 living in the Atabey district centre, Bayat village and Kuleönü township were interviewed. The above mentioned project investigated the local community's perspective on the ancient ruins, their physical and cultural contact with them, and the meanings they attribute to them. In particular, the use of recycled materials and the role of these artefacts in collective memory provided valuable insights. During the project, 17 open-ended questions were asked of the informants to gauge their thoughts and attitudes towards ancient cities, ruins and recycled materials found in their surroundings. These questions aimed to measure the socio-cultural demographics of the informants and to understand their relationship with the ancient ruins in their immediate surroundings, which has endured since childhood. The final questions aimed to measure the informants' awareness of the recycled materials in their surroundings and their interpretation of these ruins.

Article Info

Received: 29.09.2025

Accepted: 26.11.2025

Published: 05.01.2026

Research Article

This paper focuses on observations specific to the Ertokuş Madrasa. This study is the first to discuss the local community's interpretation of the 'ancient' stones of the Ertokuş Madrasa. The Ertokuş Madrasa is a rare example of Seljuk architecture in the region. This rectangular structure features distinctive elements and decorative details. It is oriented east-west and belongs to the closed-type madrasa group. Located at the heart of the historical and cultural heritage that the Atabey district still carries today, the structure holds an important place in the memory of the local people. The building's walls were likely constructed using recycled materials brought from the ancient cities of Seleukeia Sidera and Agrae, which are located in the immediate vicinity. This madrasa, which incorporates ancient stones as recycled materials, is believed to hold sacred significance in the eyes of the people and within the cultural memory of the city. The legends surrounding the madrasa are believed to be an attempt to interpret the relationship between the people and the ruins. Data obtained reveals that the local people's relationship with their cultural heritage go beyond superficial awareness, with the ruins acquiring new meanings through integration with daily life and customs.

Keywords: *Cultural Heritage, Antiquity, Spolia, Seleukeia Sidera, Agrae*

'Antik' Kentle Yaşamak: Bir Medresenin Gölgesinde

Giriş

Bu çalışmada antik kentlerin, günümüzdeki halkın bakış açısıyla birlikte irdelendiği başlangıç niteliğinde bir projenin ön sonuçları ele alınmıştır. Toplumsal Katkı Projesi kapsamında, hâlihazırda geniş kapsamlı arkeolojik çalışmaların yürütüldüğü alanda, arkeolojik kalıntılarla bir arada yaşayan yerel halkın deneyimleri, hikâyeleri ve devşirme malzemeler ile ilişkilerini anlamlandırmak amacıyla yerel halkla ön görüşmeler yapılmıştır (Tablo 1). Proje kapsamında Seleukeia Sidera'nın merkezini ve art-alanlarını oluşturan Bayat köyü ve Kuleönü beldesi ile Antik Agrae Kenti'nin merkezini oluşturan Atabey ilçe merkezi araştırma sahası olarak seçilmiştir. Bu çalışma bir ön rapor niteliğinde olup sözü edilen alanlarda ve Seleukeia Sidera çevresindeki köylerde proje daha da genişletilerek devam etmektedir.

Seleukeia Sidera'nın olduğu gibi Anadolu'da antik kentlerin büyük çoğunluğu, bulundukları konum nedeniyle günümüze kadar düzenli yerleşim görmüştür. Proje kapsamında incelenen çalışma sahasında da benzer şekilde yerel halk antik ve/veya tarihsel kalıntılarla iç içe yaşamını sürdürmektedir. Benzer yerleşimler üzerine gerçekleştirilmiş çalışmalar mevcuttur. Antalya, Serik ilçesinde bulunan Aspendos Antik Kenti'nin yakınında yaşayan halk için ne anlam ifade ettiğini anlamaya yönelik bir kültürel miras projesi bu çalışmalara örnek gösterilebilir (Büyüksaraç ve Gürsu, 2017; Büyüksaraç, 2020; Büyüksaraç, 2021).

Antik dönemde Isparta ve Burdur illerinin tamamını ve Antalya'nın kuzeyini kısmen kapsayan Pisidia Bölgesi'nin batı kısmında merkezi konumdaki Seleukeia Sidera, uzunca bir süredir kapsamlı arkeolojik çalışmaların yürütüldüğü bir kenttir (Hürmüzlü et al., 2023). Antik kentin yakın tarihteki ve günümüzdeki çevresiyle bağlantıları, sistematik arkeolojik çalışmaların yanı sıra farklı disiplinlerden uzman araştırmacıların katılımıyla detaylı şekilde incelenmektedir. Bu bakışla son yıllarda çeşitli projeler gerçekleştirilmiş ve bilim dünyasına tanıtılmıştır (Şenkul ve Hürmüzlü, 2022). Çalışmamızın coğrafi sınırları içinde bulunan Agrae Antik Kenti ise Seleukeia Sidera'nın konumlandığı Bayat köyünün bağlı olduğu Atabey ilçesinde bulunur, ancak kentin tam konumu ve kalıntıları günümüzde bilinmemektedir. Bu kent üzerine yapılan araştırmalar kısıtlıdır (Hürmüzlü ve Kılınç, 2022a).

Demir Çağı'ndan itibaren yerleşim gördüğü bilinen Seleukeia Sidera Antik Kenti uzun bir tarihsel süreç içerisinde Bayat köyü, Kuleönü ve İslamköy'ü içine alan geniş bir ardıl alana sahiptir. Hellenistik Dönem'de Pisidia Bölgesi'nin dört koloni kentinden biri olmanın ardından Roma Dönemi'nde geniş topraklara sahip, güçlü ekonomik kaynakları olan bir yerleşme olarak karşımıza çıkar (Hürmüzlü et al., 2023; Köker, 2023). Seleukeia Sidera ve çevresinin Selçuklu ve Osmanlı Dönemleri'nde de güçlü bir yerleşim alanı olduğu anlaşılmaktadır. Türk hakimiyetine geçişle birlikte (Karaca, 2022), özellikle bugünkü Atabey ilçesi bölgede önem kazanır.

Antik kentlere olan yakınlıkları nedeniyle çalışma kapsamında incelenen Atabey ilçe merkezi, Bayat köyü ve Kuleönü beldesi, yakın tarihte taşınmış olan çok sayıda devşirme malzemeye ev sahipliği yapar. Evlerin avlularında, bahçelerde ve ortak kullanım alanlarında bulunan; *"Yaratıldığı ortamdan kültürel ya da kronolojik olarak farklı bir ortama dahil edilmiş eserler"* olan devşirme malzeme (Kinney, 2006, s. 233), özgün konumlarından taşınarak yeni işlevlerde kullanılmış olan antik mimari öğeleri ile mezar steli, yazıt, lahit, heykel vb. çok çeşitli işlev gruplarından objeleri ifade eder. Orijinal bağlamlarından "devşirilen" çok farklı boyutlarda ve çeşitli işlevlere/estetik özelliklere sahip olan nesneler, kendilerine yüklenen yeni anlamlarla, yeni bağlamlarda varlıklarını sürdürür. Çalışma kapsamında, günlük hayat içinde varlığı fark edilmeyen, günümüz objeleri ile ortak bir bağlam içine yerleşmiş olan devşirme malzeme ve antik kalıntıların kazanmış oldukları yeni işlevler ile anlamların modern insan için bağlamının ve anlamının anlaşılması bu projenin konusunu oluşturmuştur. Projede yalnızca tekil arkeolojik objeler değil, birçok

objenin yer aldığı ve kendisi de tarihsel süreç içerisinde anlam kazanan Ertokuş Medresesi makalenin konusunu oluşturmuştur.

Yöntem

Kırsal yerleşimlerin ortak alanlarını oluşturan mekânlarda peyzajın bir parçası olarak ya da evlerin farklı yaşam alanlarında çeşitli anlamlar yüklenerek korunagelen devşirme malzemeler tarihsel sürecin maddi göstergeleri arasında yer alır. Çalışma sahasında iki farklı antik kentin birbirine yakın şekilde konumlanıyor olması nedeniyle yerel halkın antik dönem kalıntıları ile bir arada yaşadığı bilinmektedir. Bu antik kentlere yakın ve kalıntıları ile iç içe yaşayan bölge halkının kalıntıların ne derece farkında olduğu, günlük hayatında nasıl bir yere konumlandığı ve anlamlandırdığını anlamaya yönelik sorular hazırlanmış ve kaynak kişilere yöneltilmiştir.

Çalışma sürecinde, proje ekibi tarafından Bayat köyü, Kuleönü beldesi ve Atabey ilçe merkezinde yaşayan kaynak kişiler seçilerek ziyaret edilmiş ve yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bayat köyünde 12, Kuleönü beldesinde 11 ve Atabey İlçe merkezinde 14 kaynak kişi ile görüşülmüştür. Kaynak kişiler, incelenen alanın uzun bir sürecine tanıklık eden kişilerden oluşması amacıyla çoğunlukla orta yaş ve üzeri kişilerden seçilmiştir. 33-48 yaş arası dört kişi, 49-70 yaş arası 23 kişi ve 71-90 yaş arası dokuz kişi ile görüşülmüştür. Kaynak kişilerden 26'sı erkek, 11'i kadınlardan oluşur. Bu çalışmada, yalnızca Atabey ilçesinde görüşülmüş olan ve makale konusunda bilgi alınmış olan kaynak kişiler dâhil edilmiştir (Tablo 1).

Proje sürecinde kaynak kişilere antik kentler ve kalıntılar ile çevrelerinde bulunan devşirme malzemeler üzerine düşüncelerini ve yaklaşımlarını ölçmek üzere tasarlanmış 17 açık uçlu soru yöneltilmiştir. Bu sorular kaynak kişilerin sosyo-kültürel yapılarını ölçmek üzere tasarlanmış kişisel soruların yanı sıra, yakın çevrelerinde bulunan antik kalıntılarla çocukluklarından itibaren süregelen ilişkilerini anlamak amacıyla tasarlanmıştır. Son sorular ise yakın çevrelerinde bulunan devşirme malzemeler konusundaki farkındalıklarını ve bu kalıntıları nasıl anlamlandırdıklarını ölçmeyi amaçlar.

Kaynak kişilere yöneltilen sorularla ulaşılmaya hedeflenen temel bilgiler şu şekildedir:

- Kaynak kişiler çocukluklarında toprak yüzeyinde görünür hâlde olan antik veya tarihi kalıntıların içinde veya çevresinde vakit geçirir, oyunlar oynar mıydı? Belli antik kalıntılarla ilişkili rutinleşmiş etkinlikler var mıydı?

- Antik kalıntıların kaynak kişilerin çocukluk dönemlerindeki hâlleri günümüzdeki halleri ile aynı mıydı, zaman içinde kalıntılar büyük bir tahribat geçirdi mi?

- Kaynak kişiler çocukluklarından itibaren ailelerindeki veya yakın çevrelerindeki yaşlılardan antik kalıntılarla ilişkili hikâyeler/efsaneler dinlemiş midir?

- Evlerde halen korunan devşirme malzemeler var mıdır ve bunlar hangi işlevlerde kullanılmaktadır? Yerel halkın bu kalıntılara yüklediği belli anlamlar var mıdır?

- Antik kalıntılar, bunlara ilişkin anlatılar ve devşirme malzemelere yüklenen anlamların tamamı bir arada değerlendirildiğinde yerel halkın geçmişe ve geçmişle ilişkili maddi kalıntılara yönelik ilgisi ve farkındalığı ne ölçüdedir?

Ertokuş Medresesi

Günümüz Atabey ilçesi ve Isparta kültürel kent kimliğinde önemli bir yere sahip olan Ertokuş Medresesi, Türkiye Selçuklu mimarisinin bölgedeki nadir örneklerinden biridir. Medrese, plan özellikleri ve süsleme unsurlarıyla dikdörtgen planlı yapı şeklinde olup doğu-batı yönünde inşa edilmiştir, kapalı tip medreseler grubuna girer (Uysal, 1994; Hürmüzlü et al., 2019). Yapının duvarları, yakın çevrede yer alan Seleukeia Sidera ya da Agrae Antik Kenti'nden taşınan devşirme malzeme kullanılarak inşa edilmiş olmalıdır (Hürmüzlü et al., 2019). Medresenin giriş kapısında yer alan beş satırlık kitabede "*Sultan'a, bu medresenin inşası; muazzam sultan, müminlerin emir ve önderi, dinin ve dünyanın iyisi, Fetihlerin babası,*

Keyhüsrev oğlu Keykubat zamanında, Allah'ın rahmetine muhtaç zayıf kul, Abdullah oğlu Ertokuş tarafından 621 yılının mübarek Ramazan Ayında emredildi" olarak belirtilmiştir (Uzunçarşılı, 1929, s. 34; Kuban, 2008, ss. 37-38; Hürmüzlü et al., 2019, s. 106). Kitabede (**Şekil 2**) yer alan tarihe göre medresenin miladi takvime göre 1224 yılında inşa edildiği bilinmektedir (Hürmüzlü et al., 2019). Söz konusu yapı, Atabey'in bugün hâlâ taşıdığı tarihî ve kültürel mirasın merkezinde yer almakta ve bölgedeki halkın belleğinde de önemli bir yer tutmaktadır.

Türkiye Selçuklu Devleti'nde önde gelen kumandan ve yöneticilerden birisi olan Mübârizüddîn Ertokuş (Çakmak ve Yağcı, 2017) tarafından 1224 yılında yaptırılan medrese, Anadolu'da Selçuklu mimarisi içinde, eyvanlı medreseler arasında (Kuban, 2008) iyi bilinen ve büyük oranda korunmuş bir yapıdır. 1993 yılında Prof. Dr. Rüçhan Arık başkanlığında gerçekleştirilen Göller Bölgesi Arkeolojik-Kültürel-Turistik Araştırma ve Değerlendirme Projesi içerisinde Doç. Dr. Ali Osman Uysal tarafından Ertokuş Medresesi ve Feyzullah Paşa Camii arasında kalan alanda kazı çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Çalışmalarda medresenin doğusunda yer alan ön cepheden Feyzullah Paşa Camii'ne kadar uzanan ve medresenin önünü avlu gibi çeviren duvar hatları ortaya çıkmıştır (Arık, 1994; Uysal, 1994). Bu duvar hattının Selçuklu veya Roma İmparatorluk Dönemi'ne ait olmayıp daha yakın bir tarihe ait olabileceği düşünülmektedir (Arık, 1994). Duvar çevresinde ele geçen buluntular arasında künk parçaları mevcuttur. Künk parçaları muhtemelen Geç Osmanlı Dönemi'ne ait olmakla birlikte halk arasında "Çukur Çeşme" olarak adlandırılan basit bir çeşmeye su götürmek üzere kullanılmıştır (Arık, 1994). Yapılan çalışmalar sonucunda, medresenin Bizans Dönemi'ne ait bir kilise yapısının kalıntıları üzerine inşa edildiği, inşasında ise Seleukeia Sidera Antik Kenti'nden getirilen devşirme taş malzemelerin kullanıldığı belirlenmiştir. Alanda ele geçen Selçuklu çini parçaları, 14. ve 15. yüzyıllara ait Erken Osmanlı seramikleri, yüzük, küpe, kemer tokası, mühür ve sikkeler, yerleşim yerinin farklı dönemlerde kullanıldığını göstermektedir. Elde edilen arkeolojik veriler doğrultusunda, söz konusu alanın Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemleri'ne ait izler taşıdığı anlaşılmaktadır (Arık, 1994).

Günümüzde, yapılan restorasyondan ötürü üstü kapalı olmakla birlikte (**Şekil 3**), orijinal hâlinde kubbesi açıktır ve kubbenin altında bir havuz yer alır (Aslanapa, 2011). Kaynak kişilerden ikisinin (K1 ve K2) aktarımları, yerel halkta medresenin inşaatıyla ilgili inancı gösterir:

"Bu bina yapılmış ya tepesi açık kalmış ya o tepesini Demirel kapatmış. O sabaha kadar yapılmış sabah ezanı bitmiş. Bizim komşu öyle anlatırdı. Sabah ezanına kadar yapılmış da sabah ezanı tamam demişler öyle kalmış" (K1).

Üstteki ifadeden, medresenin inşaatı sırasında çatısının mucizevi bir şekilde bir gecede kapatılmış olduğuna inanıldığı anlaşılır. Kendisine "Eskiden mi o şekilde kapatılmış?" sorusu yöneltildiğinde "Eskiden. Ertokuş oraya gömüldü ya yani sabaha kadar o binalar yapılmış nasıl yapıldıysa, sabah ezanı bitmiş orası öyle açık kalmış diye biliyorum... Yalnız Demirel kapattı orayı camladı ya tepesini orayı kapattı." şeklinde cevap vermiştir. Bu durum aslında çatının Demirel tarafından bir gecede kapatıldığına inanılmadığını, Demirel döneminde yapılan restorasyonun kast edildiğini gösterir.

"O medreseyi bir gecede yapmışlar. Bir günde yapmışlar gece akşam olunca. Yani o etrafı görmüşsünüzdür belki de etrafının geniş yeri var ya orayı kapatamamışlar. Öyle kalmış gece saat dörtte beşte neyse öyle kalmış orası bir orayı biliriz biz. Eski insanlar onu derlerdi" (K2).

İnancıya göre, medrese bir gecede inşa edilmiştir. İnşaatı sabaha kadar sürmüş, sabah ezanının okunmasıyla olduğu hâliyle bırakılmıştır. Bu nedenle, henüz kapatılamamış olan kubbesi açık kalmıştır (**Şekil 4**).

Medrese ile ilişkili bir diğer efsane de taş kesilme olayıdır. Zamanında medrese bahçesinde bir kadın ve bir çocuğun betimlendiği bir kabartma olduğu, daha sonra müze tarafından buradan taşındığı ifade edilmiştir. İnancıya göre kabartmadaki figürler bir anne ve çocuğudur, ekmeğe saygısızlık ettikleri için taşla dönmüşlerdir (K2). Bir diğer anlatımda ise medresede Antik Dönem'den kalma bir heykel bulunmaktadır.

Bu heykel parçası aslında bir insana aittir ekmeğe saygısızlık ettiği için taşa dönüşmüş ve heykel hâline gelmiştir:

“Medresede bir tane heykel var işte ekmeğe saygısızlık etmiş falan diye o yüzden taş olmuş öyle bir daha önce Antik Yunan’dan kalan bir heykel var. Öyle bir anlatırlardı çocukken. Saçma sapan bir şeyler işte öyle. Çocukları korkutmak gibi anlatırlardı” (K3).

Bu anlatım, Isparta efsaneleri üzerine yapılan doktora çalışmasında da derlenmiştir. Göde’ye ve K5’ten aktarılan anlatıya göre, Atabey’de zamanında kadınlar imece usulüyle yufka ekmeği pişirmektedir. Kadınlardan birisinin çocuğu tuvalet ihtiyacını giderir, ardından kadın çocuğunun temizliğini bir yufka parçası ile yapar. Bu saygısızlık nedeniyle ikisi de taşa dönüşürler (Göde, 2010). Bu anlatım Anadolu’da ekmeğe duyulan saygıyla ilişkili bir ibret öyküsü olmanın yanı sıra, yerel halkın bir arada yaşadığı antik kalıntıları anlamlandırma çabasının açık bir göstergesidir.

Ertokuş Medresesi’nin bulunduğu çevrede, antik dönemde Agrae antik kentinin bulunduğu kabul edilmektedir (Hürmüzlü ve Kılınç, 2022b). Bu nedenle yerel halk, medrese inşaatında devşirme olarak kullanılmış ya da etrafta bağımsız olarak duran Antik Dönem’e ait çok sayıda insan tasvirli kalıntı ile iç içe yaşamaktadır. Bu kalıntıların taşıdığı anlamlarının çözümlenememesi ve ait oldukları tarihsel bağlam hakkında kısıtlı bilgiye sahip olmaları nedeniyle bunları çeşitli efsanelerle ilişkilendirerek anlamlı kılmaktadırlar. Anne ve çocuğun taş kesilmesi efsanesine benzer şekilde, günümüzde medrese duvarında görülebilen Antik Dönem’e ait devşirme insan büstünün de (**Şekil 5**) taşa dönüşmüş bir insan olduğuna inanılır (De Jong, et al., 2023, s. 15 fig. 43; K3) Medresedeki yazıtlar ise 2009-2015 yılları arasında Isparta Arkeolojik Surveyi (IAS) kapsamında belgelenmiş ve çalışılmıştır³.

Kaynak kişilerden elde edilen diğer bilgilere göre, halkın medresesi ile kurmuş olduğu geleneksel bağ oldukça güçlüdür. Görüşmelerde aktarıldığına göre, geçmişte medrese ve türbe günümüzdeki hâli gibi bir yapıya sahip değildir. Medrese çevresinde yalnızca iki üç tane kabir ve içeride de Ertokuş Bey’in mezarı yer almaktadır. Halkın, söz konusu alanı ziyaret etmesi, türbenin içerisine delik para konması, çaput bağlanması, horoz kesip adak adanması, medresede Yasin ve Mevlit okunması, Ramazan aylarında hatim indirilmesi gibi dini ve kültürel pratikler, halkın burayla kurduğu manevi ilişkiyi gözler önüne sermektedir (K1, K4, K5, K6; **Şekil 6 ve 7**).

“Türbesinin orda delikler var oraya beş altı delik kuruş korlar işte. Okumaya gelenler horoz keserler, adak ederler. Biz de çocuğuz o vakit orda 100 kuruşları delikli kuruşları alır harcardık” (K4).

“Para konuyor, yazma koyarlar, namazla koyarlar böyle bir şey adadıkları zaman mevlit okuturlar. Bir şey adadıkları zaman ama oluyor. Çocuklar da genelde oldu yani kaç kişiden duydum ben. Adamaya gidiyorlar oluyor çocukları falan” (K5).

“Medreseyle ilgili işte gidiyorlar oraya adanıyorlar. Çocuğu olmayanlar adanıyor, işi olmayanlar adanıyor öyle. Para da bırakıyorlardı, çaput da bağlıyorlardı” (K6).

Sonuç ve Değerlendirme

Bu çalışma, Atabey ilçe merkezi ve çevresinde yer alan antik devşirme malzemelerin hem fiziksel varlıkları hem de yerel halkın gözündeki algıları üzerinden değerlendirilmesini amaçlamıştır. Antik Dönem’de Agrae ve Seleukeia Sidera Antik Kentleri’nin territoriumunda olan bu bölgedeki insan tasvirlerinin yer aldığı devşirme taşlar, halk arasında çeşitli efsaneler ile ilişkilendirilmekte ve anlamlandırılmaktadır. Özellikle Ertokuş Medresesi duvarında görülen bir insan büstünün “*taşa dönüşmüş insan*” olarak yorumlanması, sözlü kültürün arkeolojik veriler ile bir araya geldiğindeki kültürel

³ Bkz. Iversen, 2015; Çelik, 2017.

saçaklanmayı ortaya koyar.

Çalışma kapsamında halkla yapılan görüşmeler, devşirme taşların algılanış biçimlerini ve halk tarafından nasıl anlamlandırıldığını ortaya koymuştur. Araştırma, devşirme taşların evlerde, bahçelerde ve ortak kullanım alanlarında işlevsel ya da dekoratif biçimlerde kullanıldığını göstermiştir. Yerel halk, bu malzemelerin genellikle farkında olsa da, bir kaynak kişinin kendisine Ertokuş Bey Medresesi'nin tarihi sorulduğunda “*Bir devir geçti ya yüz yılı geçmiştir*” (K2) şeklinde yanıt vermesinden anlaşılacağı üzere söz konusu kalıntıların tarihsel bağlamı konusunda sınırlı bilgiye sahiptir. Bu durum, yerel halkta kalıntıların tarihselliği konusundaki algıların farklılığına dair ilginç bir örnektir.

Bu çalışmanın sonuçları, antik yerleşim alanlarının yalnızca arkeolojik araştırmalar açısından değil, aynı zamanda toplumsal bellek, kültürel süreklilik ve gelenek-görenekler bakımından da önemli birer kaynak olduğunu ortaya koymuştur. Arkeoloji, sosyoloji ve antropoloji dalları ile birlikte geliştirilecek toplumsal katkı çalışmaları hem halkın bilgi düzeyini artıracak hem de literatürde arkeolojik verilerin daha anlamlı ve erişilebilir hale gelmesini sağlayacaktır.

Yazar Katkıları

Yazar makalenin son hâlini okudu ve onayladı.

Çıkar Çatışması (Zorunlu)

Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

Kaynakça

- Arık, R. (1994), *Göller Bölgesi Arkeolojik-Kültürel-Turistik Araştırma ve Değerlendirme Projesinin Tanıtımı ve Gelişimi*. İçinde: Göller Bölgesi Arkeolojik-Kültürel-Turistik Araştırma ve Değerlendirme Projesi (1-28).
- Aslanapa, O. (2011), *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Büyüksaraç G. B. ve Gürsu, I. (2017), Kültürel Miras Bağlamında Yerel Ekonomi ve Kadın Emeği: Aspendos (Belkis) Çalışması. G. Şimşek, M. Aslan, D. İ. Erdoğan, A. Can, B. Erat (Eds.) İçinde: *Kültürel Miras ve Kadın* (339-356) Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Büyüksaraç, G. B. (2020). Türkiye’de Koruma Siyaseti ve Yerel Topluluklar: Köprülü Kanyon Millî Parkı Örneği, *Antropoloji*, 40, 14–36. <https://doi.org/10.33613/antropolojidergisi.811301>
- Büyüksaraç, G. B. (2021). *Zerk’de Günlük Yaşamın Arkeolojisi: Yerleşme, Maddi Kültür, Toplumsal Bellek*. Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Çakmak, A. ve Yağcı, M. (2017). Mübârizüddîn Ertokuş ve Osmanlı Dönemi Atabey Medresesi Evkafı. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18 (1), 59–81. <https://doi.org/0.5578/jss.36296>
- Çelik, Ç. (2017). Kuzeybatı Pisidia Bölgesi (Seleukeia, Apollonia, Tymandos ve Konana) Alınlıklı Mezar Stelleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42, 45–66.
- De Jong, L., Dijkstra, T. M., Hürmüzlü, B., Kaşka, G. ve Slawisch, A. (2023). Dealing with the dead in Roman Seleukeia Sidera. *Anatolica*, 49, 93–155. <https://doi.org/10.2143/ANA.49.0.3292772>
- Göde, H. A. (2010). *Isparta Efsaneleri*. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Hürmüzlü, B., Köker, H., ve Mörel, A. (Eds.). (2019). *Antik Dönem’den Günümüze Isparta’nın Kültürel Mirası*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.
- Hürmüzlü, B., ve Kılınç, G. (2022a). Agrae Antik Kenti ve çevresi. Ç. Şenkul ve B. Hürmüzlü (Eds.) İçinde: *Doğal ve kültürel mirasın Paleo-Kuleönü Gölü’ndeki izleri: 50 Bin Yılın Öyküsü* (265–273). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.
- Hürmüzlü, B. ve Kılınç, G. (2022b). Kuleönü ve Çevresinde Su, Göl, Bataklık. Ç. Şenkul ve B. Hürmüzlü (Eds.) İçinde: *Doğal ve kültürel mirasın Paleo-Kuleönü Gölü’ndeki izleri: 50 Bin Yılın Öyküsü* (pp. 360–372). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.
- Hürmüzlü, B., Talloen, P., Sönmez, B. ve Togan, S. (Eds.). (2023). *Seleukeia Sidera I: Overview of the Archaeological Excavations and Research at Seleukeia Sidera (2019–2022)*. İzmir: Myrina Yayınları.
- Iversen, P. (2015). Inscriptions from Northwest Pisidia. *Epigraphica Anatolica* 48: 1-85.

- Karaca, B. (2022). Isparta, Gönen ve Ağros (11–19. yüzyıllar). Ç. Şenkul ve B. Hürmüzlü (Eds.) İçinde: *Doğal ve kültürel mirasın Paleo-Kuleönü Gölü'ndeki İzleri: 50 Bin Yılın Öyküsü* (285–340). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.
- Kinney, D. (2006). The Concept of Spolia. C. Rudolph (Ed.) İçinde: *A Companion to Medieval Art: Romanesque and Gothic in Northern Europe*. (233-252). Oxford: Blackwell Publishing.
- Köker, H. (2023). History of Seleukeia Sidera. B. Hürmüzlü, P. Talloen, B. Sönmez, S. Togan (Eds.) İçinde: *Seleukeia Sidera I – Overview of the Archaeological Excavations and Research at Seleukeia Sidera (2019-2022)* (31-50). İzmir: Myrina Yayınları.
- Kuban, D. (2008). *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Şenkul, Ç. ve Hürmüzlü, B. (Eds.). (2022). *Doğal ve Kültürel Mirasın Paleo-Kuleönü Gölü'ndeki İzleri: 50 bin yılın öyküsü*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.
- Uysal, A. O. (1994). Atabey Ertokuş Bey Medresesi Kazı Çalışmaları. İçinde: *Göller Bölgesi Arkeolojik-Kültürel-Turistik Araştırma ve Değerlendirme Projesi* (pp. 77-94).
- Uzunçarşılı, İ. H. (1929). *Afyon Karahisar, Sandıklı, Bolvadin, Çay, İsaklı, Manisa, Birgi, Muğla, Milas, Peçin, Denizli, Isparta, Atabey ve Eğirdir'deki kitabeler ve Sahip, Saruhan, Aydın, Menteşe, İnanç, Hamit Oğulları Hakkında Mahumat*. Ankara: Devlet Matbaası.